SERIE LESEREN

Nr. 2
(Nr. 1 - 1977)

Blad for tegneserie-interesserte

VELKOMMEN

«Det sto da ikke noe i avisen om krig!» utbryter Carl Barks' ostesmaker fra Alpene. Han kan ikke ha lest aviser særlig grundig; kanskje han nøyde seg med å studere tegneseriesidene. Mer om humoren hos Barks og i enkelte andre kvalitetsserier inne i bladet.

Og mer krig: I 1943 deltok Mikke Mus i verdenskrigen i kamp mot naziskurken Svartepetter. Vi bringer en artikkel om mannen bak denne og mange andre klassiske Mikke-serier: Floyd Gottfredson.

Og vi bringer også en artikkel om Fantomet og hans evige krig mot forbryterondet.

Og dermed var dette nummeret av SERIELESEREN fullt. Det går så altfor fort å fylle et blad på bare 12 sider. Vi skal imidlertid ikke se bort fra at bladet kan bli utvidet med tiden, hvis interessen for det blir stor nok. I virkeligheten er dette en ganske enestående sjanse for alle tegneserieinteresserte. For første gang i Skandinavia er et stort forlag villig til å gi ut et blad omkring tegneserier. Dermed slipper redaksjonen å tenke økonomi i tide og utide, og vi kan samtidig gjøre bruk av de muligheter for markedsføring av bladet som Hjemmet har. Og nettopp i Norge er det behov for et blad som SERIELESEREN.

Fra og med dette nummeret er det Jon Gisle som er redaktør av bladet. Han har mange planer for de kommende numrene, og tar gjerne imot idéer fra dere lesere. Redaktøren står helt fritt med hensyn til hvordan han vi legge bladet opp. Forlaget har kun til disposisjon én side i hvert nummer til reklame for sine egne serier. ***Hilsen Sam.***

Sams Brevkasse

Brev med spørsmål, kommentarer, forslag etc. til brevkassen sendes til SERIELESERENS redaksjon, Boks 346, Sentrum, Oslo 1.

Hei, Sam! Jeg vil gjerne vite hvor mange Tintin-hefter det er kommet ut i Norge og hva de heter, og hvor mange hefter Hergé har skrevet i alt.

Og en ting til, lever Tintins opphavsmann Hergé? I tilfelle ja, skriver han Tintin-serier ennå?

Så til slutt: Hvor mange Tintin-filmer er det laget?

Hilsen Knut Kjørstad.

Det er kommet fire Tintin-album på norsk, alle utgitt på Schibsted. Titlene er «Krabben med de gylne klør», «Den mystiske stjerne», «Enhjørningens hemmelighet» og «Rackham den rødes skatt». Av uforståelige grunner er Tintin blitt en salgsmessig fiasko i Norge. Alt i alt har Hergé, eller Georges Rémi, som han egentlig heter, laget 22 Tintin-serier; den siste, «Tintin et les picaros» («Tintin og røverne») utkom i 1976. Som du skjønner, lever mannen i beste velgående — han fyller 70 i år.

Det siste spørsmålet ditt, om antall Tintin-filmer, må jeg la gå videre til leserne. ***Hilsen Sam.***

Jeg er en ivrig Donald-leser og har før tenkt på å skrive til A/S Hjemmet og foreslå at de skulle ha med et bilag i Donald eller begynne å gi ut et blad hvor Jon Gisle skrev om utviklingen av tegnestil og tema i Donald-bladene. Men nå da Gisle skal være redaktør i SERIELESEREN, vil jeg heller foreslå at han kan ha en fast spalte i bladet om utviklingen hos Donald og hans venner. Spalten kan for eksempel hete «Donaldistisk Tidsskrift».

Donaldist.

Det fins et eget donaldistblad — «Donaldisten» — riktignok uten synderlig medvirkning fra Jon Gisles side. Derfor vil det kanskje bli litt mye av det gode om vi også skulle ha en fast donaldistisk spalte i SERIELESEREN. Men selvsagt kommer vi med jevne mellomrom til å bringe stoff også for donaldister; det skjer blant annet i dette nummeret. ***Hilsen Sam.***

Trykkfeilsdjevelen **har vært på ferde enkelte steder i forrige nummer av Serieleseren. De besynderlige bokstavene på forsiden skyldes ikke at bildet er hentet fra en illegal sovjetisk utgave av Knøttene, men at en eller annen har speilvendt det før trykking. — Videre har vel de fleste registrert at det manglet en illustrasjon til «Prøvelsen», og at et av spørsmålene derfor ble uforståelig. Enda mer uforståelig er imidlertid det som har skjedd med Jørgen Mogensens artikkel på side 6, der Sniff/Snoopy er blitt til** ***«Buster»!!*** **Uforklarlig, og vi beklager.**

HUMOR i tegneserier DEL 1.

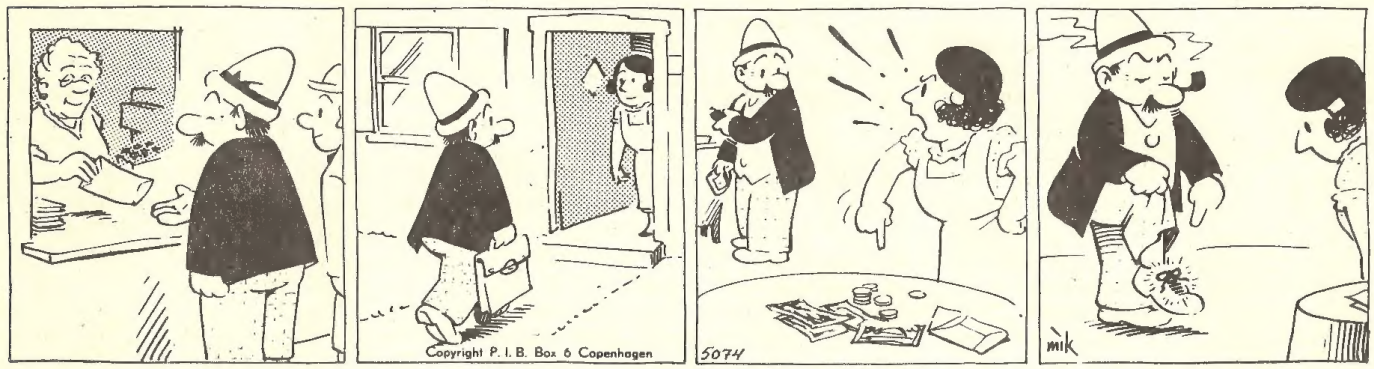

Familiefaren.

På spørsmålet «Hva er humor?» svarer vi for eksempel «Det som jeg ler av!» Et nokså selvfølgelig svar for de fleste, men ikke vitenskapelig — man skal analysere hvorfor man ler. Jeg akter ikke å forsøke meg på noen analyse av humor — bedre folk enn jeg har knekket nakken på dét. I det følgende vil jeg bare forsøke å finne frem til noe typisk for humor i enkelte personlig utvalgte tegneserier, og antyde hvorfor *jeg* ler av disse tegneseriene.

Det er mange måter å bås-plassere humoristiske tegneserier på — selv skjelner jeg mellom båsene «situasjons-serier» og «personlighets-serier» (spenningsserier kan inndeles på lignende måte), selv om grensen kan være flytende, ikke minst i langseriene: Er for eksempel ikke Tintin, Lucky Luke og Asterix alle *situasjons*-serier? Både Hergés Tintin og Morris/Goscinnys Lucky Luke handler etter oppdrag, de kommer «utenfra» for å løse problemer som er dem personlig uvedkommende — akkurat som Gottfredsons og Murrys Mikke Mus. Det er ikke de som skaper situasjonene, det er situasjonene som bestemmer over dem. Asterix og Obelix, derimot, er i høyeste grad situasjonens herre! ja, ofte dens årsak. Begge er suverene personligheter, og Obelix er en av tegneseriehistoriens absolutte glansnumre, som Snoopy og onkel Skrue.

De mest typiske situasjons-seriene finner vi i de korte stripene på (vanligvis) 4 bilder, hvor personene ofte har lite særpreg, og eksisterer først og fremst som et middel for tegneren til å lage vitsesituasjoner. En av de bedre av slike serier fra de siste årenes Oslo-aviser er Billy — men stort sett er det grått i grått, med Alfredo, Livli og frue, Max, Donald Duck(!) som nokså typiske eksempler.

Familieforsørgeren.

En eksepsjonelt god situasjons-serie er *Ferd'nand,* som ble skapt i Danmark under krigen av *Mik.* (Den har også hett Olaves i Norge). Etter krigen oppnådde serien internasjonal anerkjennelse omtrent samtidig med at *Henning Dahl-Mikkelsen* flyttet til USA i 1947 — «Ferd'nand betalte billetten helt til Hollywood» ifølge Hakon Mielche — og ble der. Her utviklet han de fleste av over 10 000 Ferd'nand-situasjoner gjennom årene frem til ca. 1970, da en annen tegner overtok serien, og Dahl-Mikkelsen skiftet yrke til eiendomsspekulant.

Personene i Miks Ferd'nand har en individualitet og sjarm som er sjelden i situasjons-serier. Muligens skyldes det at familien Ferd'nand er helt visuelt fremstilt — replikker fremtrer bare som en gruppe utropstegn over den talendes hode. Tale er sølv, utropstegn er gull. Ferd'nand har hatt

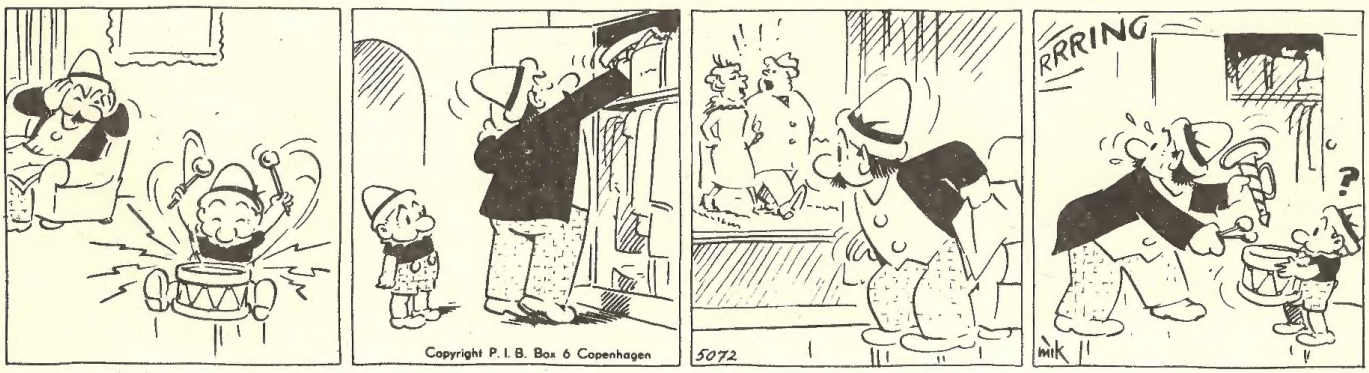

utallige yrker — blant annet jordomseiler, sirkusartist, tryllekunstner, direktør og boms — men vanligvis er han en nokså alminnelig besteborger i daglige familiesituasjoner.

Situasjonene er erke-typiske og kunne vært «spilt» av hvilken som helst kjent tegneseriefamilie — men neppe så uttrykksfullt. I sin enkle, litt «naive» stil, er da også serien nesten genialt tegnet.

Personlighets-seriene er av mer dynamisk art, det skjer en utvikling i handlingen og med personene: Asterix og (særlig) Obelix får vise stadig nye sider ved seg, mens Lucky Luke er en vittig versjon av det statiske western-idealet fra amerikansk litteratur og film. *René Goscinny* er tekstforfatteren til begge disse seriene, og hans barokke humor synes å inspirere tegnerne til det ytterste. Serien på 23 Asterix-hefter i Frankrike, hvorav 19 er utgitt i Skandinavia, viser utviklingen hos en av mediets mest begavede tegnere, *Albert Uderzo,* både *en gros* og *en detail!*

Som kjent foregår denne serien ca. år 50 før Kristus, i en nordvestlig krok av Gallia (Frankrike) som Julius Cæsar ikke har klart å erobre — befolkningen «nekter å anerkjenne den historiske nødvendighet». Den lille gallerlandsbyen skaffer Rom atskillig trøbbel — ikke minst når Asterix og Obelix kommer på besøk. Mye av seriens appell ligger i at en liten minoritet gang på gang valser opp med okkupasjonsmakten. Når Obelix grabber en romersoldat i beinet og bruker ham til å denge opp resten av romerhæren med, eller minikrigeren Asterix sender romerske kjøttberg til himmels med sin uforlignelige høyre hook, er det vanskelig å snakke helt seriøst om «forherligelse av voldsmentalitet». Men appellen ligger enda mer i personskildringen: Asterix er en liten hissigpropp, med hjertet — og hjernen — på rette sted. Han er historiens «helt» og derfor kanskje litt stereotyp, men atskillig mer sjarmerende og humoristisk enn Mikke Mus eller Tintin. Sin styrke får han og de andre gallerne i landsbyen fra trollmannen Miraculix' mystiske *styrkedråper.* Den eneste som ikke trenger styrkedrikken er Asterix' enorme venn Obelix, som ramlet ned i styrkedråpegryta som liten og som siden da har vært — som Miraculix sier — «gjennomvåt av trylledrikk». Og like frustrert blir han hver gang han forsøker å lure seg til en slurk av drikken (1).

På sight-seeing i Rom.

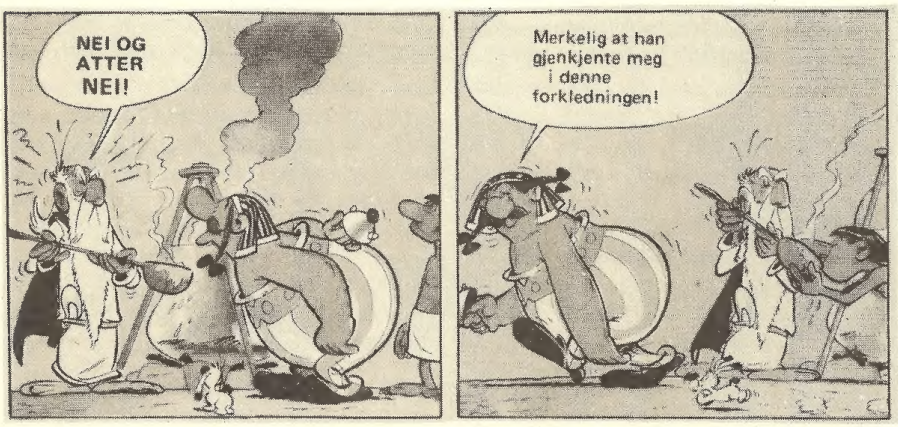

Frustert Obelix.

Kretsen rundt Asterix og Obelix (og Idefix) kan vi dessverre ikke komme nærmere inn på, da bare oppramsingen av personenes franske originalnavn ville ta mesteparten av den plass jeg har til rådighet!

Man er omsider blitt klar over at det *ikke* var Walt Disney som skapte Donald Duck. Donald er mange manns verk — selv når vi ser bort fra hans karriere som filmstjerne (og en superstar, helt utvilsomt) og holder oss til tegneseriene. Og her er det to serietegnere som skiller seg klart ut i skildringen av den mangfoldige Donald og hans familie.

Den største var *Carl Barks,* som i over 20 år — fra ca. 1943 til 1966 — både tegnet og skrev de morsomste og mest eventyrlige av alle de *lange* fortellingene (fra 6 til 48 sider) som kom i bladet Donald Duck & Co. i Norge fra starten i 1948 (pluss en mengde fortellinger som *ikke* kom i DD&Co). Mer enn noen annen utviklet han Donald-figurens muligheter på godt og ondt, og han gjorde ham til både eventyrer og besteborger: Modig og feig, smart og dum, genial og undermåls, gutt og voksen — sjelden har en serieskikkelse blitt utstyrt med så mange motstridende og samtidig utfyllende trekk som Barks-Donald. Men likevel er han evig og uforanderlig Donald, både som helt, taper og klovn:

I «Ghost of the Grotto» (ikke publisert i Skandinavia) er Donald en ekte helt — faktisk like heltemodig som nevøene!Men så står det både penger og prestisje på spill, og da kan Donald være i stand til å heve seg over seg selv (2). Men vanligvis er jo Donald høyst tvilsom i helteroller, som han til syvende og sist gjerne må reddes ut av. Donald som helt er vanligvis en stor misforståelse. Som simpel parkarbeider er han i nevøenes øyne en taper, mens han selv er glad og tilfreds over sin beskjedne status. I andre historier har han gjerne sterkere ambisjoner — som ikke blir innfridd, slik at han blir en taper også i egne øyne og flykter til fjerne strøk (Timbuktu, Sydpolen, Grønland) for å unnslippe konsekvensene — og skammen. Eksempler på *denne* Barks-Donald er mange og velkjente fra den såkalte «eldre klassiske donaldisme» (3). Ufrivillig klovn er Donald ofte. Men under letingen etter Dollys verdifulle brosje som han har mistet samme dag som Dolly skal bruke den, presses han inn i rollen som *sirkusklovn* for å få den tilbake, et opplegg som nevøene misforstår (4) og gjør sitt beste for å ødelegge. Serien rommer et interessant «skyld-og-soning»-motiv:

Taperen.

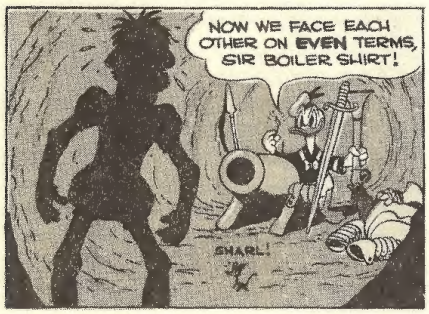

Helten.

Donald mister — utilgivelig — Dollys brosje. Etter å ha gjennomgått en serie ydmykelser som sirkusklovn finner han brosjen — men mister den på nytt, grunnet nevøenes misforståelser. Donald bryter sammen, tilstår overfor Dolly og ber henne straffe seg. Dolly tilgir ham, og vil lage deilig mat til ham. Imidlertid kommer nevøene med brosjen, og Donald får allikevel sin straff: han må være med Dolly på den fornemme banketten som hun var invitert til...

I jaget etter prestisje og lykke stiller Barks-Donald med handikap: Han konkurrerer nemlig med verdens rikeste onkel, verdens heldigste fetter, verdens kravstørste kjæreste og verdens gløggeste tre små nevøer! (5) Atskillig enklere har Donald det hos tegneren *Al Taliaferro* (død 1969) og manusforfatteren *Bob Karp* i deres *korte* serier på ½ eller 1 side. Her utkjempes Donalds prestisjekamp stort sett innenfor hjemmets vegger, eller i hvert fall innenfor Andebys grenser. Som påpekt i Jon Gisles kosmiske fremstilling av tilværelsen i donaldismen, utgjør Andeby *kosmos* og Andebys omverden *kaos*. Begir man seg ut av Andeby, utfordrer man kaoskreftenes frie spill — slike kaoskrefter er fremmede personer, naturkrefter osv. I min artikkel om «Besteborgerligismen» i tidsskriftet «Donaldisten» nr. 4/1975, påviser jeg at dette tradisjonelle kosmos/kaos-bilde ikke strekker til i donaldismen, men at begrepene må splittes ytterligere opp: *Innenfor kosmos* oppstår nemlig kaosimpulser som alltid ligger latent under overflaten i ethvert borgerlig samfunn, slik som Andeby, og som utspringer fra *konflikter i personenes sinn.* Dette i kosmos iboende kaoselement — de indre kaoskrefter — kalles *mikrokaos,* mens det tradisjonelle kaos — de ytre kaoskrefter i omverdenen — kalles *makrokaos.* Av dette forstår vi at for eksempel Donald representerer en nærmest konstant mikrokaotisk impuls i Andeby, mens for eksempel trollkvinnen Magica er utpreget makrokaotisk. Barks opererer da også suverent med begge typer kaoskrefter. Men hos Taliaferro/Karp eksisterer intet makrokaos! De ytre kaoskrefter manifesterer seg i høyden i form av innbruddstyver (personer som kommer utenfra) og et regnskyll i ny og ne (naturkrefter). Selv Den annen verdenskrig, som berøres i en del striper fra den tiden (ikke trykt i norsk Donald) fremtrer ikke som noe kataklysmisk fenomen, men nærmest som et nødvendig onde i en triviell hverdag.

Følgelig virker Donald mer besteborgerlig hos Taliaferro enn hos Barks. Konfliktene — og mikrokaos — oppstår i de små og trivielle hverdagssituasjoner, som når Donald finner opp et eller annet, Dolly kjøper ny hatt, Bestemor kommer på besøk eller nevøene skulker oppvasken, leksene og spilletimene. Taliaferro har det til felles med Mik at han er en utpreget

(Les videre side 11.)

Klovnen.

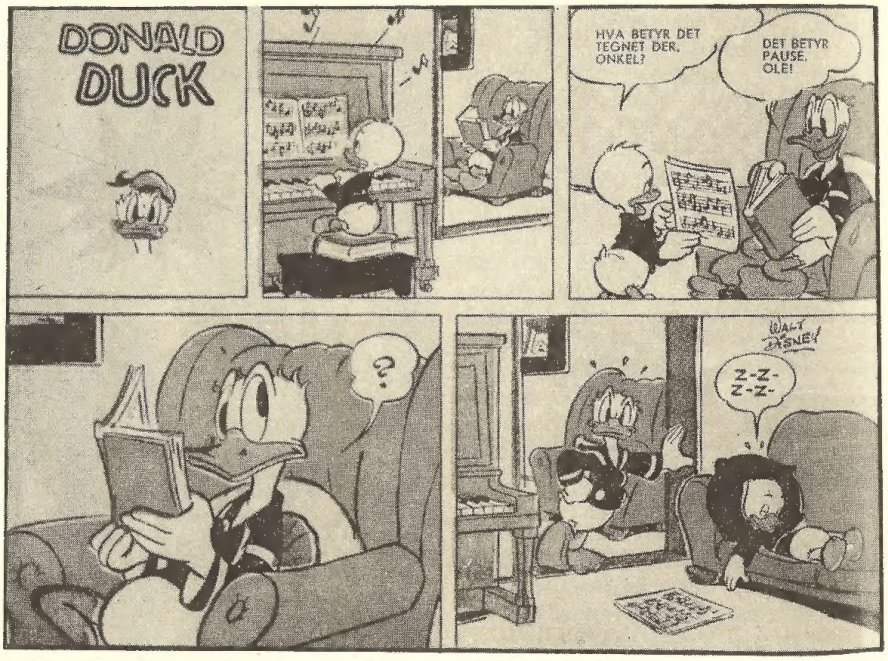

Besteborgerligisme.

FANTOMET

– ånden som går –

For min generasjon, som vokste opp med «Spøk og Spenning», «Skipper'n» og Aftenpostens aftennummer, var ikke *fantom* et ord, men et navn. Når jeg støtte på ordet i andre forbindelser, assosierte jeg det øyeblikkelig med Bengalen-jungelens maskerte Ånden Som Går, og resultatet var som oftest høyst forvirrende. La gå at man karakteriserte Hjallis som et fartsfantom — Fantomets kostyme har mye til felles med en skøytetrikot — men Robert L. Stevensons negative bruk av ordet i «Herren til Ballantrae» gjorde meg fornærmet på idolets vegne. Først etter at jeg, bevæpnet med falskt aldersbevis, hadde sett filmen «Opera-fantomet», ble misforståelsen definitivt oppklart. I teorien. I praksis gjør de samme assosiasjonene seg stadig gjeldende. For meg finnes det fremdeles bare ett fantom — Fantomet.

Først en kort informasjon for eventulle uinnvidde:

For 400 år siden ble et engelsk handelsskip overfalt av sjørøvere utenfor den øde afrikanske Bangallakysten (i norsk oversettelse Bengalenkysten, av en eller annen merkverdig grunn). Handelsskipet ble stukket i brann og senket, eneste overlevende var kapteinens sønn Kit, som klarte å svømme i land, der han ble tatt hånd om av vennligsinnete pygméer. En stund senere, da han tilfeldigvis vandret langs stranden, fant han liket av en sjørøver som var iført hans fars klær — etter alt å dømme farens morder. Da gribbene hadde forvandlet liket til skjelett, avla Kit en høytidelig ed på piratens hodeskalle: – *Jeg sverger å vie mitt liv til bekjempelse av sjørøveri, grådighet, grusomhet og urettferdighet, og mine sønner og deres sønner igjen skal ta arven opp etter meg!*

Slik oppsto Fantomet. Dette skjedde altså for mer enn 400 år siden, på en tid da overtroen florerte, så det er ikke så urimelig at Kit alias Fantomet bestemte seg for å ta overtroen til hjelp i sin kamp mot forbrytere og tyranner. Han kreerte et mystisk og fryktinngytende kostyme, lanserte myten om at han var udødelig, en myte som en ubrutt rekke av fantomer har sørget for å rotfeste en gang for alle (bare noen hundre millioner lesere og en flokk pygméer kjenner hemmeligheten bak «udødeligheten»), og opprettet hovedkvarter i Dødningegrotten langt inne i De dype skoger. Hans trofaste pygméer og giftpilene deres sørger for å holde turister og andre inntrengere på ærbødig avstand fra hovedkvarteret. Inngangen til dalen hvor grotten ligger, er dessuten skjult av en foss.

Denne grotten er stadig Fantomets hovedkvarter, selv om han gjennom generasjonene også har skaffet seg andre skjulesteder rundt om i verden — en europeisk borgruin, et «ørnerede» på toppen av en klippe på Arizona-prærien, osv. I Dødningegrotten oppbevarer Fantomet (vår tids Fantom, det 21. i rekken) sine enorme skatter, pluss de interessante Fantomet-krønikene, bøkene der han og hans forgjengere har skrevet ned alle sine eventyrlige opplevelser. Mellom slagene lever Fantomet paradisisk tilbaketrukket i sin dal, ofte sammen med sin elskede Sala (Diana Palmer i originalen), hesten Hero og ulven Devil. Pluss de trofaste pygméene og deres høvding Guran. Et primitivt, men effektivt telegrafnett av tam-tam-trommer, kurérer og brevduer sørger for å holde Fantomet løpende underrettet om all verdens ondskap, og stadig rykker han ut for å ta affære når forbrytere og terrorister gjør tilværelsen sur for skikkelige mennesker. Avstander skremmer ham ikke — han valser like hjemmevant opp med Chicago-gangstere og søramerikanske banditter, som med Stillehavs-pirater og arabiske slavehandlere.

For øvrig er Fantomet den hemmelige overkommandant for en slags po-

Sy Barrys Fantomet.

liti/leiesoldatorganisasjon ved navn Jungelpatruljen, arrangør av jungelolympiadene, der stammene kommer sammen for å konkurrere i typiske urskog-ferdigheter, og flittig distributør av to «varemerker» — Dødningehodet og Fantomets Godhetsmerke. Når han drar til en kjeltring på kjeven, etterlater ringen hans et dødningehodemerke som blir sittende resten av livet — fyren er bokstavelig talt blitt *stemplet* som skurk. Skikkelige mennesker, derimot, får sine kjever (i mer pyntelige former) dekorert med Godhetsmerket, hvilket betyr at de står under Fantomets spesielle beskyttelse. Et Godhetsmerke på haka er jevngodt med et Securitas-emblem på døren — forbryterne vet hva det betyr, og ser seg raskt om etter et mindre «farlig» offer. Alle kloke skurker vet at det er nytteløst å ta opp kampen med Fantomet.

Så langt de tørre (?) facts.

Det er farlig å bruke et ord som *genial* i tegneseriesammenheng, men jeg våger i hvert fall å påstå at idéen bak Fantomet er usedvanlig god. Den gir tegnere og forfattere nær sagt ubegrensete muligheter. Geografisk har Fantomet hele kloden som tumleplass og blir man lei av å arbeide med flykaprere, u-båt-pirater og andre «moderne» kjeltringer, er det bare å bla opp i Fantomet-krønikene og berette om tidligere Fantomers basketak med gammeldagse sjørøvere, wild west-skurker og kårdefektende franske grever. En fantasi som har fire århundrer og en hel klode å øse av, behøver aldri å gå tom.

En av årsakene til seriens store popularitet tror jeg er den fine balansen mellom det fantastiske — det

JEG BEBREJDER IKKE DIN STAMME ANDRES FORBRYDELSER, GURAN
MEN NÅR DEN SKYLDIGE ER TIMO, MIN SØN?
DU HAR KASTET ÅRHUNDREDERS SKAM OVER BANDAR-FOLKET. FANTOMET ER VOR BESKYTTER

Fantomet og Guran, tegnet av Ray Moore.

VI...VI BRÖT INTE MOT DIN LAG, OH VANDRANDE VÅLNAD! VI...VI TÄNKTE INTE ÄTA UPP DEJ!
DU LJUGER!
SOM STRAFF BEFALLER JAG ATT INGEN AV ER FÅR ÄTA NÅGON SLAGS KÖTT I FORTSÄTTNINGEN!

Sala og Fantomet i Wilson McCoys strek. Alle Fantomer må gifte seg og skaffe seg en sønn som kan føre tradisjonen videre. Både prinsesser og barpiker har ektet Fantomer opp gjennom generasjonene, og «vårt» Fantom har kastet sine øyne på olympiastjernen Diana Palmer, som norske oversettere har omdøpt til Sala. Hittil er det imidlertid verken blitt ekteskap eller sønn av det, men så har de to også bare kjent hverandre i 40 år...

fantasi-eggende — og det realistiske. Fantomets udødelighet er logisk forklart; selv er han nok et slags overmenneske, men innen rimelighetens grenser. I motsetning til Superman og lignende helter trosser aldri Fantomet naturens lover. Han kan ikke fly eller flytte skyskrapere med bare nevene, og får han et slag i bakhodet, svimer han av som alle andre. Hans forutsetninger for å ta kampen opp med forbrytere er nok spesielle, men likevel menneskelige.

Jeg vet ikke hvor mange episoder som er tegnet i Fantomet-serien, men det må ha blitt et solid tresifret antall i løpet av de førti år serien har eksi-

(Les videre side 10.)

Fantom-krønikene har gitt stoff til atskillige historier i de senere årene. Tegningen her er av franskfødte Jaime Vallvé, den viktigste tegneren i det svenske teamet.

Floyd

I året som gikk fylte Floyd Gottfredson 70 år. Året før hadde han ganske upåaktet kunnet feire 45-års jubileum som Mikke Mus-tegner; ingen andre av Disneys serietegnere har holdt på så lenge.

Gottfredsons navn var ukjent inntil for få år siden — dette som en følge av Disney-konsernets besynderlige praksis med hemmeligholdelse av tegnernes navn. De fleste av hans arbeider har også vært ukjente her i landet, iallfall inntil den store boka «Jeg Mikke Mus» ble utgitt i høst. Selv om Gottfredson blir uforskammet summarisk omtalt i forordet, er det han som har tegnet samtlige serier i denne boka.

Mus i ostekjelleren (1930).

Alle Gottfredsons serier er laget med henblikk på publisering i aviser, enten som lange fortsettelsesserier eller som korte endags-gags. Da han overtok serien i 1930, var den bare noen få måneder gammel. Denne eldste Mikke skiller seg ganske radikalt fra den hyperprektige samfunnsstøtten han er i dag. Helt til å begynne med var Gottfredsons strek usikker, uvøren og nesten klosset; når man ser de aller første stripene han laget, skulle man egentlig forsverge at dette er en av Disney-studioenes dyktigste tegnere. Han selv har da heller ikke mye til overs for sine egne produkter fra dengang. «I 30-åra var Mikke temmelig grov, klosset og anatomisk gal,» sier han i et intervju. «Det var mindre kontinuitet og design.»

Likevel harmonerer denne klossete stilen på en merkelig måte med Mikkes personlighet. Mikke var ennå mye av en musunge den gangen. Alt tidlig får han riktignok en helterolle, han slåss mot forbrytere av alle slag og møter Svartepetter for første gang allerede på vårparten 1930, han prøver seg som flygerhelt, opptrer som mesterbokser og konfronteres med kannibaler på en øde øy. Han er altså en helt for så vidt som han stadig kommer ut i farlige og vanskelige situasjoner som han til syvende og sist mestrer. Dette er trekk som vi kjenner fra dagens Mikke (riktignok ikke fra dagens Gottfredson-Mikke!). Men det er forskjeller. I dag er han ansatt hos Andeby-politiet på freelance-basis; han blir tiltrodd oppklaringen av særlig kompliserte saker og sorterer direkte under politimester Fiks. I 30-åra var han derimot en outsider som ved rene tilfeldigheter kom borti kriminelle affærer. En annen forskjell er at Mikke i dag er en suveren ener som alltid har seg selv og situasjonen under kontroll, mens han den gangen kunne gjøre feil, store feil, ofte fordi han selv var like uvøren som Gottfredsons tegnestil. Ofte måtte han slåss ikke bare mot banditten, men også mot sin egen tendens til å gjøre tabber. Han handlet raskt, overvurderte seg selv, var klosset, og fordi han på mange måter var et barn ennå, ga han ofte etter for innfall, for lysten til å leke og spille folk et puss. Dessuten var han mus nok til å elske ost!

Utover i 30-åra blir Gottfredsons strek sikrere og mindre utflytende. Samtidig skjer det forandringer med Mikke. Ganske langsomt blir han mer voksen, en utvikling som kanskje ikke slutter helt før omkring 1945. Han gjør færre feil etter hvert, får større selvkontroll og blir mindre leken. Hans innsats i detektivseriene blir mer og mer bestemt av hans intellektuelle kapasitet, mindre av tilfeldigheter og hjelp fra andre.

Man merker hvordan Mikke gradvis mister de egenskaper som publikum kunne tenkes å ta ille opp. Disney har selv sagt at hvis han lot Mikke gjøre noe galt, kunne han få bunker av sinte brev. Derfor måtte han bli prektigere og prektigere. Han måtte miste den snev av ondskapsfullhet som han kanskje hadde litt av til å begynne med; han mistet også sin barnslige spontanitet. Utviklingen ser vi kanskje vel så tydelig i Gottfredsons serier som i filmene.

Men dermed ble Mikke også mindre interessant. Han ble *for* prektig. For å bøte på det måtte man innføre biper-

Donald anno 1935.

soner som kunne utstyres med de egenskapene Mikke ikke fikk lov til å ha.

Langbein var den første av disse bifigurene. Han ble først skapt som filmfigur, men Gottfredson tok ham opp i serien så tidlig som i 1933. Opprinnelig het han *Dippy Dawg,* «Den skrullete bikkja» (og dermed har vi også slått definitivt fast hva slags dyr Langbein er). I 1936 skiftet han navn til *Goofy,* «Idiot». Helt fra begynnelsen var Langbein seriens dummeste person — som i dag. Men den første tiden hadde han også en funksjon som spilloppmaker; her overtok han altså et av Mikkes opprinnelige, «barnslige» trekk. Spilloppmakeriet varte imidlertid bare noen få år; alt i siste halvdel av 30-åra fikk han den rollen han stort sett har den dag i dag, som Mikkes trofaste venn og medhjelper, dum, men oppofrende.

Da *Donald Duck* ble innført i tegneserie og film, var det også et resultat av behovet for mer «outsiderpregede» bifigurer rundt Mikke. Donald kunne for eksempel vise egenskaper som hissighet og frykt, noe Mikke ikke kunne tillate seg. Gottfredson begynte å bruke Donald i 1935; det var en Donald med langt, spisst nebb og et kolerisk temperament. Han ble imidlertid snart tatt ut, da han fikk sin egen serie tegnet av Al

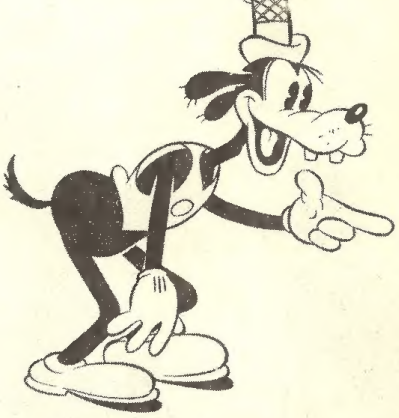

Den første Langbein (1933).

Gottfredson

Taliaferro (som for øvrig tusjet en del av Gottfredsons 30-årsserier).

Den mest fargerike delen av Gottfredsons persongalleri er likevel skurkene. På denne tiden hadde Disney-konsernets skurker *personlighet;* men dessverre er det den minste personligheten blant dem som har vist seg mest levedyktig senere. De eldste bildene av *Peg Leg Pete* (Svartepetter) levner ingen tvil om at han opprinnelig er en *katt.* Han har lang hale, tydelig pels og antydning til værhår. Opprinnelig hadde han også trebein, og dette beholdt han så lenge Gottfredson tegnet ham, selv etter at andre tegnere hadde måttet droppe trebeinet som en følge av den disneyistiske selvsensur.

En figur som dessverre er gått i glemmeboka, er den eksentriske rørlegger, svindler og skuespiller *Joe Piper.* Han er blitt arbeidsløs som skuespiller, men spiller likevel godt nok til å agere rørlegger, og i den anledning får han adgang til å gjøre de mest sinnrike innbrudd. Få av Gottfredsons figurer er til de grader i stand til å si og gjøre de mest absurde ting på en så lakonisk måte at han får dem til å virke som de reneste selvfølgeligheter. (Blant annet installerer han et sammenleggbart badekar i kjelleren i en bank. Pipers forklaring: Bankdirektøren vil ta svømmetimer uten at kona hans skal få greie på det...)

Men den mest finurlige av Gottfredsons skurker er ikke glemt. I september 1939, synkront med utbruddet av Den annen verdenskrig, klarer Mikke å fakke et sortmaskert forbrytergeni kjent under økenavnet *The Phantom Blot* (Spøkelseskladden). Dette er eneste gang Gottfredson brukte Spøkelseskladden, men senere tegnere har overtatt ham. Gottfredsons Kladd er imidlertid den psykologisk mest interessante; i likhet med Piper er han en meget sammensatt personlighet. Han er ikke i stand til å se folk dø, men han kan konstruere de mest sinnrike henrettelsesapparater for å kunne ta livet av Mikke uten selv å måtte være til stede.

Og Spøkelseskladdens helvetesmaskiner er virkelig dramatiske saker; de viser hva man kunne tillate seg i Disney-seriene den gangen. Da serien ble gjentegnet en del år senere, ble avsnittene med dødsfellene tatt vekk. I det hele tatt er voldsinnslagene påtagelige i en del av Gottfredsons tidlige arbeider. Mikke svevet i livsfare langt oftere enn i dag. Svartepetter kunne gå løs på ham med pistol, øks, hakke, gift eller tørre never; det er også en episode hvor han prøver å henge ham i stormasta på skipet sitt, og i en episode forekommer et kynisk forsøk på mordbrann fra Svartepetters side. Ved en annen anledning — i 1936 — går selve den amerikanske etterretningstjenesten løs på Mikke. De utsetter ham for trusler, tortur og en fingert henrettelse — alt sammen for å finne ut om han er *tøff* nok til å kunne brukes som hemmelig agent. Mikke består selvfølgelig prøven med glans; Gottfredson har nemlig en klar forståelse for Det Store Mannsidealet.

Også på andre områder merker man at Gottfredson var mindre underkastet kontroll enn tilfellet er med dagens Disney-tegnere. 30-åras Gottfredson viser en høyst udisney'sk lettferdig omgang med gifter som nikotin og alkohol. Svartepetter røyker sigar; det samme gjør en av politiinspektørene (riktignok en *dum* inspektør; den *kloke* politimester Fiks røyker ikke...). Likefram sjokkerende må serien «Mickey Mouse on Sky Island» (1936-37) fortone seg for dagens Disney-moralister. Her drikker Svartepetter seg snyden full, sjangler syndig rundt med flaska i hånden og skråler sjømannsviser. Men Mikke er allerede her prektigheten selv; da han

(Les videre neste side.)

Joe Piper.

En av Spøkelseskladdens helvetesmaskiner.

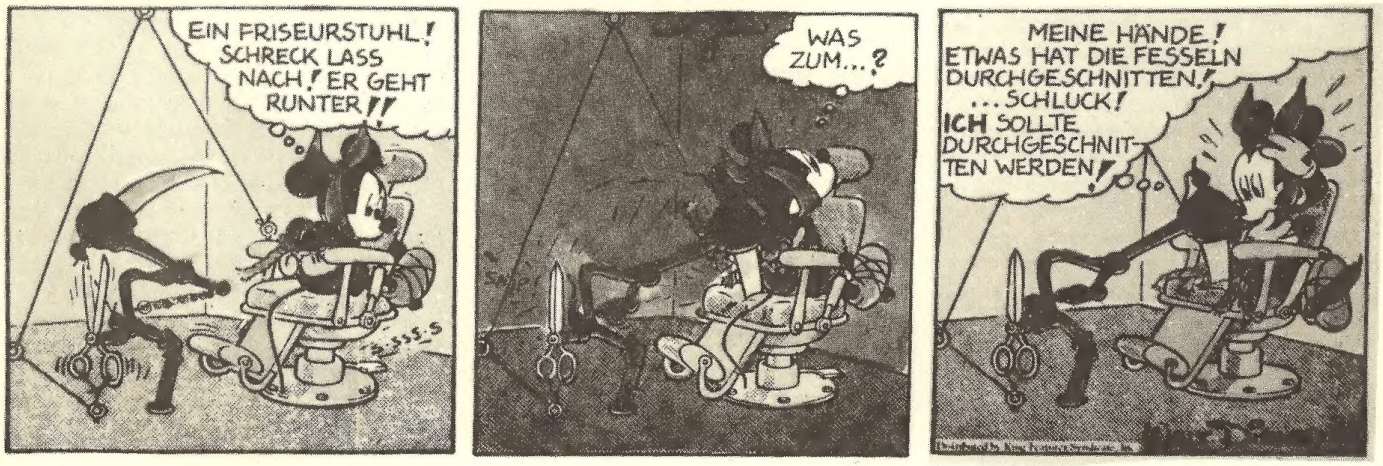
EIN FRISEURSTUHL! SCHRECK LASS NACH! ER GEHT RUNTER!!
WAS ZUM...?
MEINE HÄNDE! ETWAS HAT DIE FESSELN DURCHGESCHNITTEN! ...SCHLUCK! ICH SOLLTE DURCHGESCHNITTEN WERDEN!

Floyd Gottfredson

får valget mellom vin og saft, er han ikke i tvil: Han velger saften.

Av og til avspeiler 30- og 40-åras Disney-serier samtiden på en mer likefram måte enn tilfellet er i dag. I «Mickey Mouse runs his own Newspaper» (1935) er ikke Mikke snauere enn at han avslører en allianse mellom gangstere og korrupte politikere. Og i «Mickey Mouse on Sky Island» dreier det seg om utnyttelsen av atomkraften. En tyskættet professor, dr. Einmug (!) har oppdaget hvordan man kan bruke atomenergi til fredelige formål. Men han er redd for å gjøre oppfinnelsen kjent, da han frykter at den kan bli brukt i krigssammenheng. Til slutt begir han seg til en annen planet med ordene: «Der World iss not yet ready for mine Invention!» Dette var i 1937, ikke mange år før atombomben ble en realitet under siste krig.

Og også i krigen deltok Mikke. Ikke bare filmene til Disney ble brukt i propagandaen den gangen: også seriene fulgte med, og i 1943 tegnet Gottfredson en historie som ble kalt «Mickey Mouse on a Secret Mission in Second World War». Handlingen er i korte trekk denne: Mikke tester et nytt amerikansk jagerfly, blir tatt til fange av naziagenten Svartepetter, kommer seg fri, kidnapper tre høye tyske militære, saboterer der Führers hovedkvarter og drar hjem...

Jeg vil kanskje komme tilbake til Gottfredsons produksjon etter krigen ved en senere anledning; han er den dag i dag blant de bedre Disney-tegnerne. Likevel er det nok hans serier fra perioden 1930—45 som er de mest interessante. For dem som har lyst til å sette seg grundig inn i Gottfredson, anbefales den tyske utgaven av «Ich Micky Maus» og «Ich Goofy» — tilsammen fire bind fulle av hans serier. Den norske «Jeg Mikke Mus» inneholder bare et utvalg av de to første tyske bindene. *Jon Gisle.*

HERR MICKEY... HIER SIND ZWEI FRIENDEN OM MIT DIR DAS FRAAG- UND ANTWORT-SPIEL ZU SPELEN!
Distributed by King Features Syndicate, Inc

Mikke i Det tredje rike. Illustrasjonen er hentet fra en nederlandsk utgave.

FANTOMET

stert. Lee Falk (også mannen bak Mandrake) unnfanget idéen i 1936, og tegneren Ray Moore gikk straks i gang med å overføre Falk's historier til bilde-serier.

I 1947 overtok Wilson McCoy tegnejobben, og da McCoy døde i 1961, ble Sy Barry satt på jobben (etter et kort mellomspill med Bill Lignante). Barry er fremdeles seriens amerikanske tegner og Lee Falk stadig dens ditto tekstforfatter, men i 1971 oppsto det også et *svensk* tegner/forfatterteam som begynte å produsere Fantomet-serier. Tekstforfatter til de fleste svenske seriene er Janne Lundström, tegnere Jaime Vallvé og Bertil Wilhelmson, og de svenskproduserte seriene ligger ikke tilbake for de amerikanske hva oppfinnsomhet og idérikdom angår. Blant annet har de moret seg med å lage Fantomet-serier av kjente, internasjonale eventyr, som for eksempel Snehvit og de syv dverger. I Fantomet-varianten var dvergene blitt pygméer og den onde dronningen en bortskjemt prinsesse, som gir en korporal ordre om å drepe sin vakre tjenestepike/rivalinne — og så har vi det gående etter god gammel Snehvit-oppskrift.

Det svenske teamet er blitt beskyldt/berømmet for å ha *radikalisert* Fantomet, særlig på grunn av en episode der Fantomet og kommunist-Kina kjempet for samme sak, men faktum er at også Lee Falk har fulgt med i denne utviklingen, om enn i mildere former. Det er han som har innført svart president i Bangalla, som tidligere var en koloni for en europeisk stormakt (antagelig England), og da landet kort etter uavhengigheten fikk en maktsyk svart despot à la Amin (fyren ble selvfølgelig styrtet av Fantomet), lot Falk det skinne tydelig igjennom at det sto europeiske kapitalinteresser bak statskuppet. Også Jungelpatruljen har fått svart nestkommanderende (Fantomet er altså øverstkommanderende), og Lee Falk fastslår at Bangalla er blitt en blomstrende, fremgangsrik stat etter at de svarte overtok makten.

De svenske og amerikanske seriene kommer i Norge ut som eget hefte på Nordisk Forlag, de amerikanske kan man også lese i Aftenposten og diverse andre aviser, pluss i «Vi Menn». Om man kan snakke om noen iøynefallende forskjell, er det at flertallet av de amerikanske utspiller seg i jungelen, mens flertallet av de svenske finner sted i andre deler av verden. De svenske har også fått en lett sex-touch — nakne piker dukker fra tid til annen opp i disse seriene.

Den tegneren jeg selv vokste opp med var Wilson McCoy. Fra en tegnelærers synspunkt er han kanskje den «dårligste» av Fantomet-tegnerne, men hans spesielle stil kledde serien utmerket. Hans skurker er sterkt karikerte, det kryr av brakkneser og bulldogkjever, og når man har med en bande å gjøre, fremstår de gjerne som en slags B-gjeng der det er umulig å se forskjell på de enkelte medlemmer. Det er fart og bevegelse i tegningene, og Fantomets knyttneveslag har vel aldri vært så *voldsomme* som i McCoy-perioden.

Sy Barry og svenskene er utvilsomt

«bedre tegnere», kvinnene deres er vakrere, skurkene mer nyanserte og negrene «penere», men for meg er McCoy *the* Fantomet-tegner. Jeg har imidlertid ikke tenkt å lansere noen McCoyisme à la Donaldistenes Barksisme — mitt forhold til McCoy er rent nostalgisk og har intet med kvalitative vurderinger å gjøre.

Selv om Fantomet først og fremst er tegneserie, har man også forsøkt å gjøre penger på å presentere ham i andre former. I USA er det kommet ut en serie romaner om ham, basert på tidligere tegneserie-episoder. Et par av disse, de beste (eller minst dårlige), er ført i pennen av Lee Falk selv. Andre skribenter har produsert seks, åtte stykker, men når man leser dem, merker man tydelig at forfatterne har vært for bundet av originalene. Replikkene er overført nesten direkte fra tekstboblene, noe som gjør samtalene «rare», konsentrerte og kunstige, og beskrivelsene av steder og gjenstander virker som om de er begrenset av tegningenes fire kanter. Ghostwriterne har ikke våget å innføre noe som ikke står i boblene eller fremgår av bildene. Falk selv har i større grad klart å frigjøre seg fra tegneserieformen og skapt det vi mener med romaner, men heller ikke hans bøker er særlig vellykte. Fantomet er for mye tegneseriefigur til at han fungerer ordentlig i bokform. Tre, fire av disse bøkene er oversatt til norsk, men det later til at forlaget nå har satt punktum for serien.

Litt rart er det at Fantomet aldri har vært gjenstand for filmfolks interesse. Prins Valiant, Lyn Gordon, Lynvingen og mange andre seriehelter er i tur og orden blitt spillefilmer eller TV-serier, og jeg innbiller meg at det burde kunne bli en artig røverfilm av Fantomet, men hittil har ingen filmprodusent overført Ånden Som Går til det hvite lerret.

Jan H. Jensen.

HUMOR i tegneserier

visuell tegner — tekster virker nesten overflødige, som de *er* det i Ferd-'nand. Svakhetene hos teamet Taliaferro/Karp viser seg nesten alltid i poengene, som *kan* være litt flate.

Barks er jo også visuell nok! Men hans serier må være mer «litterære» grunnet formatet (som oftest 10 sider, fortsettelser gjerne 24 eller 32 men opptil 48), og er nesten utenkelige uten hans egne vittige mono-/dialoger og rammekommentarer. Dessuten trenger Barks armslag for å kunne utvikle sine mange geniale bipersoner — skjønt den genialeste av dem alle, ostesmakeren i den 10-sidersserien der Donald og nevøene har søvnproblemer, bare ble tildelt 8 tegneserieruter av sin skaper. (Se forsiden.)

Carl Barks skapte onkel Skrue og fetter Anton, de to griskeste og mest materialistiske personene i donaldismen. Al Taliaferro skapte Bestemor Duck og kjempebikkja Bolivar — kanskje de to elskeligste. Det sier også litt om god besteborgerligisme i donaldismen.

Leif Wølner.

Noter:

1) Jeg håper å komme tilbake til Obelix i en senere artikkel, om red. og Teutates vil.

2) Serien skildrer Donald i konflikt med en underlig gammel skrue som vokter en skatt i en grotte på ei øy i et korallrev i Vestindia. (Red. anm.)

3)Jon Gisles terminologi — ja, for De har jo lest boken om «Donaldismen»!

4) Misforståelser synes naturnødvendige i Donald.

5) Samt — mer periferisk — verdens genialeste oppfinner og verdens sinteste nabo.

(Artikkelen avsluttes i neste nummer.)

¿ Prøvelsen ?

1. Hvem er dette — og hvem har skapt henne?

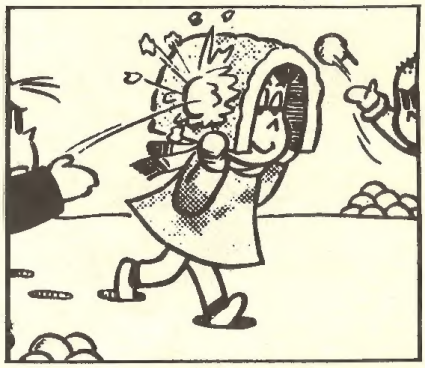

2. Hva heter tegneren av Andy Capp?
3. Når skapte Carl Barks figuren Onkel Skrue?
4. Hvilken kjent serie har Chic Young laget?
5. Hva er «Buffalo Bill»s egentlige navn?
6. Hva er navajoindianernes navn på Tex Willer?
7. Hva heter Popeye på norsk?
8. Hvem er dette?

9. Hvem er mannen bak Jungle Jim?
10. Hva heter tjeneren til Rolf Kirkeby (Rip Kirby)?

SVAR på Prøvelsen: 1. Lille Lulu av Marge (Marjorie Henderson Buell). 2. Reginald Smythe. 3. 1947. 4. Blondie. 5. William Frederick Cody. 6. Nattens Ørn. 7. Skipper'n. 8. Lyn Gordon. 9. Alex Raymond. 10. Severin.

SAM'S STRIP

THIS USED TO BE A DANGEROUS SITUATION
© King Features Syndicate, Inc., 1962. World rights reserved.
UNTIL A CARTOONIST FIGURED OUT HOW TO DO IT
NOW IT'S SIMPLE
WHAP!
WHO SWITCHED THE GAG!?
dumas
1-23

Nyheter fra A/S Hjemmet

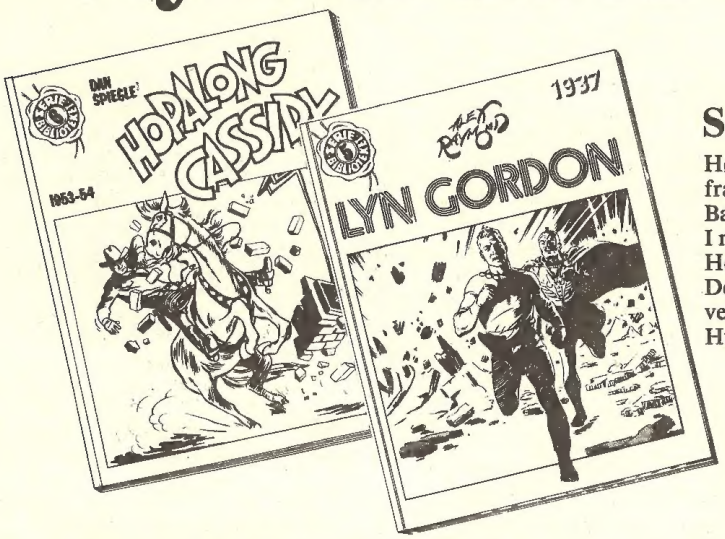

Seriebiblioteket

Høsten 1976 startet denne serien med klassiske tegneserier fra 30- og 40-årene. De 4 første heftene er Mandrake, King, Barney Baxter og Dick Tracy. Pris kr. 17,50.
I mai/juni kommer 2 til, nemlig Lyn Gordon og Hopalong Cassidy.
Denne serien representerer noen av de største og mest velkjente klassikere i tegneseriens mangfoldige historie. Hvert hefte presenterer også seriens forfatter og tegner.

The World Encyclopedia of Comics

Et utrolig oppslagsverk for tegneserie-interesserte. 785 sider spekket med opplysninger om all verdens tegneserieforfattere og tegneseriefigurer. Verket som er skrevet på engelsk, har nærmere 1000 eksempler på seriers innhold og stil, og en stor seksjon viser noen av verdens mest berømte serier i farger. Pris kr. 295,- + porto og oppkravsgebyr.

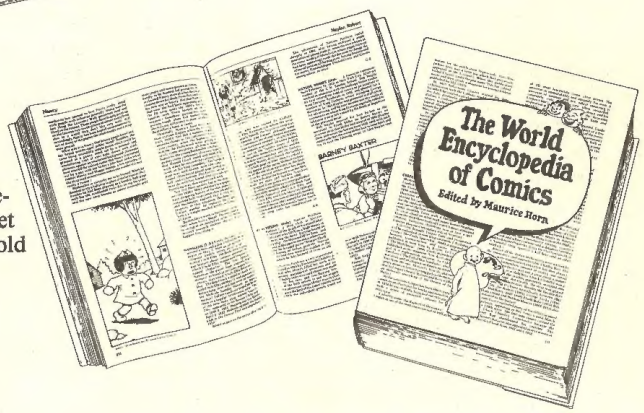

Langbein-album

Det nyeste på Disney-sektoren er Langbein-albumene, hvor Langbein opptrer som noen av verdenshistoriens berømte personer. Det første heftet er historien om Langbein da Vinci, og viser noen av de mest kjente episoder fra kunstnerens harde liv.
Langbein-albumene har en sprø form for humor og passer både for voksne og barn. Pris kr. 12,-.

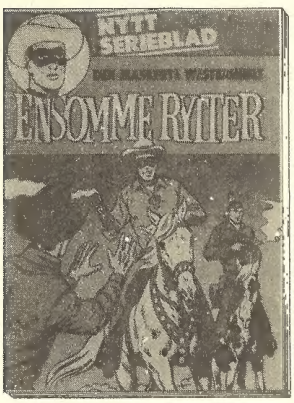

Den ensomme rytter

De noe eldre lesere vil sikkert huske denne western-helten fra guttedagene, — men da i bokform. Nå vil han bli å finne i et eget serie-blad, med virkelig gode tegninger i 4 farger. Det første utkom i begynnelsen av mars.
Pris kr. 6,75.

Asterix

Denne serien trenger vel ingen nærmere presentasjon. Den er en av de aller mest populære tegneseriene i Europa, og Asterix har i løpet av de siste par årene også blitt litt av en kjendis i Norge. Asterix-album nr. 20 heter «Asterix på Korsika» hvor vi blant annet møter korsikaneren Bonapartix. Det er i salg fra midten av mars.
Pris kr. 12,-.

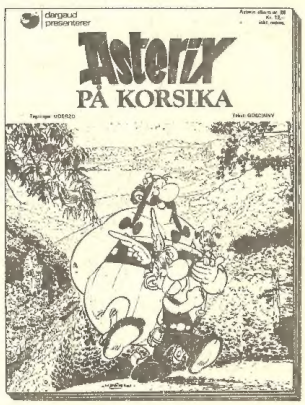

SERIELESEREN utkommer fire ganger årlig og utgis av A/S Hjemmet — Bladforlaget. Postadresse: Boks 346, Sentrum, Oslo 1. Abonnementspris: Kr. 15,— som betales ved mottak av første nummer av bladet.